

ד"ר סאקס

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ" İLE
ETİK ÜZERİNE DENEMELER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Sorumluluk Siyaseti

Behukotay

Vayikra kitabının yirmi altıncı bölümü antlaşma kuralları altındaki Yahudi yaşamının koşullarını çarpıcı bir berraklıkla düzenlemektedir. Bir taraftan, Tanrısal lütuf nimetinin pastoral bir resmi vardır: Eğer Yisrael Tanrı'nın hükümlerini takip eder ve emirlerini gözetirse, yağmur olacak, yeryüzü mahsulünü verecek, barış olacak, halk refah içinde serpilecek, çocukları olacak ve Tanrısal mevcudiyet onların arasında barınacaktır. Tanrı onları özgür kılacaktır.

“Boyunduruğunuzun çubuklarını kırdım ve başınız yukarıda yürümenizi sağladım.”
(Vayikra 26:13)

Ancak denklemin diğer tarafı dehşet vericidir. Bene Yisrael'in kutsal bir ulus olarak misyonlarına uygun yaşamamaları halinde ulusun başına gelecek lanetler:

“Ancak eğer Beni dinlemezseniz ve tüm bu emirleri yapmazsanız... üzerinize ani dehşet; görüşünüzü mahvedecek ve hayatınızı tüketen harap edici hastalıklar ve humma getireceğim. Tohumunuzu boşa ekeceksiniz, çünkü onları düşmanlarınız yiyecekler... Eğer tüm bunlardan sonra Beni dinlemezseniz, sizi günahlarınız için yedi kat cezalandıracağım. İnatçı gururunuzu kıracağım ve üzerinizdeki gökyüzünü demir gibi, altınızdaki toprağı bakır gibi yapacağım... Şehirlerinizi viraneye çevireceğim ve mabetlerinizi ıssız kılacağım ve *korban*larınızın güzel kokusunu koklamayacağım... Ülke'yi ıssız hale getireceğim... Sizden geriye kalanlara gelince; düşmanlarının topraklarında onların kalplerine öyle bir korku getireceğim ki, hışırdayan yaprağın sesi

bile onları kaçırarak. Takip eden olmamasına rağmen, kılıçtan kaçır gibi kaçacaklar ve düşecekler.” (Vayikra 26:14-36)

Bütünüyle okunduğunda bu bölüm, diğer her şeyden çok, Holokost yazınına benzemektedir. Tekrar eden “Eğer tüm bunlardan sonra... Eğer bunlara rağmen... Eğer her şeye rağmen...” ifadeleri, kaderin balyoz darbeleri gibi gelmektedir. Güçlü etkisiyle paramparça edici bir bölümdür bu; özellikle de söyledikleri bunca şeyin Yahudi tarihinin çeşitli dönemlerinde gerçekleşmiş olması nedeniyle... Yine de, lanetler kısmı, nihai teselli konusunda son derece sağlam ve etkili bir vaatle son bulmaktadır. Her şeye rağmen Tanrı, Yahudi halkıyla olan anlaşmasını feshetmeyecektir. Kolektif yönden Yahudiler ebedi olacaklardır. Acı çekebilirler, ama asla tamamen yok edilmeyeceklerdir. Sürgüne katlanmak zorunda kalacaklardır; ama sonunda geri döneceklerdir.

Antlaşmanın, azami dramla ifade edilen mantığı budur. Tarih veya siyasete dair diğer kavramlardan farklı olarak, antlaşma, bir halkın kaderi hakkında hiçbir şeyi kaçınılmaz, hatta doğal görmemektedir. Yisrael, uygarlıkların olağan yükseliş ve düşüş kanunlarını takip etmeyecektir. Yahudi halkı, antik Mezopotamyalıların ve Mısırlıların yaptıkları gibi, ulusal varlığını, kozmolojik terimlerle, evrenin yapısına yazılmış, değişmez ve tüm zamanlar için sabit bir şey olarak görmeyeceklerdi. Tarihlerini döngüsel şekilde, bir büyüme ve gerileme meselesi olarak da görmeyeceklerdi. Bunun yerine, Yahudi tarihi mutlak surette ahlaki mülahazalara bağlı olacaktır. Eğer Yisrael misyonuna sadık kalırsa, gelişip serpilecekti. Görevinden uzaklara kayarsa, yenilgi üstüne yenilgiyle yüzleşecekti.

Tarihte bundan başka yalnızca tek bir ulus, kendi kaderini buna benzer terimlerle değerlendirmiştir: Birleşik Devletler. İbrani Kutsal Kitabı'nın Amerika tarihi üzerindeki – Hacı Babalar tarafından taşınmış ve o zamandan beri başkanlık retoriğinde sürekli tekrarlanagelmiş olan – etkisi, belirleyici nitelikteydi. Bir yazar, Abraham Lincoln'un inancını şu sözlerle tarif etmişti:

Biz, bir antlaşmayla, kendimizi bir ilkeler kümesine adayarak ve gerek kendi aramızda gerekse de tüm dünyada belli başlı taahhütleri el üstünde tutma ve ilerletme sözlerini karşılıklı olarak vererek oluşturulmuş bir ulusuz. Bu ilke ve taahhütler Amerikan kimliğinin çekirdeğinde, siyasi bünyenin ruhunda yer alır. Amerikan ulusunu diğer uluslar arasında ve nezdinde eşsiz – ve eşsiz bir şekilde değerli – kılarlar. Ancak bu kavramın diğer yanı, peygamberlerin Yisrael'e ifade etmiş oldukları uyarılara çok benzeyen bir uyarı içerir: eğer birbirimize olan sözüme uymazsak ve antlaşmanın prensiplerini kaybedersek, o zaman her şeyi kaybederiz; çünkü onlar biziz.¹

Antlaşmaya dayalı siyaset, ahlaka dayalı siyasettir ve bu da bir ulusun kaderiyle görevi arasında temel bir bağ kurar. Bu, güç değil, etiksel sorumluluk manasında devlet olmaktır.

Kişi, bu tipteki bir siyasetin, bir ulusu özgürlüğünden mahrum bıraktığı düşüncesine kapılabilir. Spinoza tam da bunu öne sürmüştü. “Öyleyse, törensel kanunun gayesi buydu” diye yazmıştı, “insanların hiçbir şeyi kendi özgür iradeleriyle yapmamaları, daima harici bir otorite altında hareket etmeleri ve kendi kendilerinin efendileri olmadıklarını sürekli olarak

¹ John Schaar, *Legitimacy and the Modern State* [Meşruiyet ve Modern Devlet], p. 291.

eylemleri ve düşünceleriyle itiraf etmeleri.”² Ancak Spinoza bu konuda hatalıydı. Antlaşma teolojisi, önemle vurgulandığı üzere, bir özgürlük siyasetidir.

Vayikra 26’da olanlar, Tanrı’nın insanlık tarihinin başında belli başlı bireylere bildirmiş olduğu önermenin, bir ulusun bütününe uygulanmasıdır:

A-Şem Kayın’e dedi: “Neden bu kadar öfkелisin? Neden bu moralin bozuk? Doğru olanı yaparsan kabul edilmeyecek misin? Ama doğru olanı yapmazsan, günah kapıda pusudadır. Tutkulu bir şekilde senin peşinde, ama ona üstün gelmelisin” (Bereşit 4:6-7).

Seçim – demektir Tanrı – sizin elinizdedir. Neyi seçeceğiniz konusunda özgürsünüz. Ama eylemlerin sonuçları vardır. Hem aşırı yemek yiyerek egzersiz yapmayıp, hem de sağlıklı kalmayı bekleyemezsiniz. Bencilce davranıp başka insanların saygısını kazanamazsınız. Adaletsizliklerin üstün gelmesine izin verip bir toplumu uyum içinde tutamazsınız. Yöneticilerin, gücü kendi çıkarları için kullanmalarına izin verip, bunun özgür ve latif bir toplumsal düzenin temelini yıkmamasını bekleyemezsiniz. Tüm bu fikirler hakkında mistik olan hiçbir şey yoktur. Bunlar son derece makuldür. Ama aynı zamanda kaçınılmaz şekilde ahlakidir de.

Sizi kölelikten özgürlüğe çıkardım – demektir Tanrı – ve sizi özgür olmakla yetkilendiriyorum. Ama sizi terk edemem ve etmeyeceğim. Tercihlerinize müdahale etmeyeceğim, ama size hangi tercihleri yapmanız gerektiği konusunda talimat vereceğim. Size özgürlüğün anayasasını öğreteceğim.

İlk ve en önemli ilke şudur: Bir ulus kendisine tapıp da hayatta kalamaz. Er ya da geç, güç, kendisini kullananları yozlaştıracaktır. Eğer talih bu ulusa güler ve ulus zenginleşirse, zaman içinde kendine düşkün ve çürümüş hale gelecektir. Vatandaşları artık kendi özgürlükleri için savaşıma cesaretine sahip olmayacak ve bir başka, daha Spartalı bir gücün elinde düşecektir.

Eğer apaçık eşitsizlikler varsa, insanlar ortak iyiliğe dair herhangi bir duygudan yoksun olacaklardır. Eğer hükümet zorba ve hesap vermez türdence, halkın sadakatini kazanmakta başarılı olamayacaktır. Bunların hiçbiri, özgürlüğünüzü sizden alıyor değildir. Sadece, özgürlüğün hangi ortamda uygulanacağını belirlemektedir. Şu veya bu yolu seçebilirsiniz, ama tüm yollar aynı varış noktasına çıkacak diye bir kural yoktur.

Özgür kalabilmek için, bir ulus kendisinden daha büyük bir şeye, evet, Tanrı’nın ta Kendisi’ne tapmalı ve tüm insanoğullarının O’nun suretinde yaratıldığına inanmalıdır. Kendine tapmak, ulusal ölçekte olduğu zaman, totalitarizme ve özgürlüğün lağvına yol açar. Yirminci yüzyılda bize bu gerçeği hatırlatmak için 100 milyon yaşamın kaybedilmesi gerekmişti.

Acı ve kayıp karşısında, bir birey veya ulusun sorabileceği, birbiriyle taban tabana farklı iki soru vardır ve bu sorular oldukça farklı sonuçlara götürür. İlki: “Nerede yanlış yaptım veya yaptık?” İkincisi: “Bize bunu kim yaptı?” Halkların kaderlerini belirleyen temel tercihin bu olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

² Benedict de Spinoza, *Theologico-Political Treatise*, 2004, bölüm. 5, s. 76 [*Tanrıbilimsel Politik İnceleme* (Biblos, 2008)].

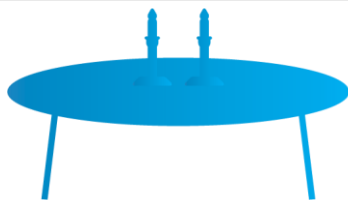
İkinci soru, kaçınılmaz olarak, günümüzde *kurban kültürü* olarak bilinen olguya götürür. Bu kültür, kötülüğün kaynağını kişinin benliğinin dışında bulur. Suçlanacak başka birileri vardır. Hatalı olan ben veya biz değil, harici bir sebeptir. Bu mantığın baskın bir cazibesi olabilir. Her şeyden önce sempati oluşturur. Şefkat talep eder ve çoğu kez bunu uyandırır. Ne var ki son derece yıkıcı bir özelliğe sahiptir. İnsanları kendilerini özne olarak değil, nesne olarak görmeye sevk eder. Eylemlerin failleri değil, muhataplarıdır; aktif değil, pasiftirler. Bunun sonuçları da öfke, hınç, hiddet ve yakıcı bir adaletsizlik duygusu olur. Ancak bunların hiçbiri, hiçbir zaman özgürlüğe götürmez, zira bu zihin yapısı, ardındaki mantığın ta kendisi gereğince, insanın, kendisini içinde bulduğu mevcut koşullara dair sorumluluktan el çekmesine sebep olur. Başkalarını suçlamak, özgürlüğün intiharıdır.

Bunun aksine, insanın kendisini suçlaması zordur. Sürekli bir özeleştiriyle yaşamak anlamına gelir. Zihin rahatlığına giden bir güzergâh değildir bu. Ama işte, ciddi anlamda güç verici bir şeydir. Tam da geçmişte meydana gelmiş kötü şeyler nedeniyle sorumluluğu kabul ettiğimiz için, gelecekte kendimize farklı bir güzergâh çizme kabiliyetine sahip olduğumuz anlamına gelir. Antlaşma tarafından belirlenmiş olan koşullar dâhilinde, sonuç, bize bağlıdır. Ümidin mantıksal coğrafyası budur ve Moşe'nin daha sonraları şu sözlerle tanımlayacağı tercihin üzerinde barınır:

Bugün Gökleri ve Yeryüzünü size karşı tanık gösteriyorum ki, yaşamı ve ölümü sundum önüne; *berahaları* ve lanetleri. Ve [sen] yaşamı seç ki sen ve çocukların yaşayabilesiniz. (Devarim 30:19)

Tora'nın Batı uygarlığına yapmış olduğu en etkili katkılardan biri budur: ulusların kaderinin, zenginlik veya güç, kader veya koşullar gibi harici şeylerde değil, ahlaki sorumlulukta – Tanrı'nın suretini, zengin veya fakir, güçlü veya güçsüz ayırt etmeksizin tüm vatandaşları için onurlandıran bir toplum yaratma ve idame ettirme sorumluluğunda – yattığı ilkesi.

Sorumluluk siyaseti kolay değildir. Vayikra 26'daki lanetler, insana rahatlama duygusu vermekten çok uzaktır. Yine de, bu lanetlerin sonunda yer alan esaslı teselliler ne kazara oradadır, ne de birer hüsnükuruntudur. Bunlar, insan ruhunun, en yüksek göreve çağrıldığı zaman ne kadar büyük güce sahip olduğunun bir tanığıdır. Başına gelen kötülüklerden kendisini sorumlu gören bir ulus, aynı zamanda söndürülemez bir iyileşme, kendine gelme ve geri dönme gücüne sahip olan bir ulustur.

ŞABAT SOFRASI
İÇİN SORULAR

1. Acaba Tanrı, Yahudi halkı ile olan antlaşmasına sadık kalmış mıdır? Buna Yahudi tarihinden kanıtlar getirebilir misiniz?
2. Eğer günahlarımız için cezalandırılıyorsak, doğru ile yanlış arasında bir seçim yapma konusunda gerçekten özgür olduğumuz söylenebilir mi?
3. Acaba Yahudi kültürü bir *kurban kültürü* üzerine mi, yoksa ahlaki sorumluluk üzerine mi kuruludur? Kanıt olarak örnekler gösterebilir misiniz?

www.RabbiSacks.org   @RabbiSacks
The Rabbi Sacks Legacy Trust, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved